

'ותקם בעוד לילה, ותתן טרף לביתך וחק לנערתיך' - ללכת נגד הזרם – בתיה בת פרעה

מדרש משלי פרשה לא

ותקם בעוד לילה. זו בתיה בת פרעה, גויה היתה ונעשתה יהודיה, והזכירו שמה בין הכשרות, בשביל שעסקה במשה, לפיכך זכתה ונכנסה בחייה לן עדן.

במדבר פרק כג, כד

הן עם קלביא קיום וקצרי יתנשא לא ישפב עד יאכל טרף ודם חללים ישנה

שמות פרק ב, א-י

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי :

ותהר האשה ותלד בן

ותרא אתו כי טוב הוא -

ותצפנהו שלשה ירחים

ולא יכלה עוד הצפינו - ותיקח לו תבת גמא

ותחמרה בחמר ובזפת

ותשם בה את היילד

ותשם בסוף על שפת היאר :

ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו :

ותרד בת פרעה לרחץ על היאר , ונערתיך הלכת על יד היאר

ותרא את התבה בתוך הסוף

ותשלח את אמתה

ותקחה :

ותפתח - ותראהו את היילד

והנה נער בכה

ותחמל עליו

ותאמר : מילדי העברים זה :

ותאמר אחתו אל בת פרעה : האלד וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את היילד ?

ותאמר לה בת פרעה : לכי

ותלך העלמה ותקרא את אם היילד :

ותאמר לה בת פרעה : היליכי את היילד הזה והינקו לי ואני אתן את שקרך

ותקח האשה היילד ותניקוהו :

ויגדל היילד

ותבאהו לבת פרעה

ויהי לה לבן

ותקרא שמו משה

ותאמר כי מן המים משיתהו :

אברבנאל

השאלה הא' מה ראתה אם מרע"ה לשום את בנה בתיבת גומא ולהשליכו ליאור האם מפני שלא יכלה עוד הצפינו ומה הועילה בתקנתה זו כי הנה כל הרע שחשב פרעה לעשות לישראל הוא להשליך את היילדים ליאור והיה אם כן בחרה ברצונה לעשות בידיה כל מה שנגזר עליה מהרע כיון שהיא בעצמה השליכתו ליאור התנחמה במה ששמתהו בתיבת גומא אין ספק שתנחומין של הבל היו כי אם יהפוך היאור את התיבה ימות היילד בתוך היאור ואם יקחה איש ישליכהו ליאור כמצות המלך והיא לא ידעה שבת פרעה תלך שמה ותקחהו כמו שקרה כי זה אפשר רחוק מאד היה ואיך נסמכה עליו :

השאלה הב' איך חשבה בת פרעה לגדל את מרע"ה בבי המלכות ואיך לא נתנו עליו לב יועצי מצרים וחכמיה וכ"ש אם היתה התחכמותם לדעתם שילד מושיע ורב מבני ישראל בימים ההם איך ואיככה נואלו שרי צוען חכמי יועצי פרעה ולא אמרו מה לו לנער העברי הזה להתגדל בטכסיסי המלוכה עם מלכים ויועצי ארץ :

והנה יוכבד כדי להציל את משה בנה חשבה להצילו בתיבה אחת כמו שניצול נח ממי המבול אבל לא בחרה לעשו' התיבה מעצי גפר כי אם בתיבה עשויה מגומא שהוא עשב קל ורך ויכול אדם להביאו בצנעה תחת כנפי כסותו. ותחמרה בחמר ובזפת ר"ל שבפנים טח אותה תיבה בחמר שהוא מין עפר לח כמו טיט אדום ומבחוץ היה זפת ועשתה זה כדי שישכב היילד רך ולא ינזק בקושי הגומא. גם שלא יזיקוהו שרב ושמש ולא יתקלקל איבריו או יהפך על פיו.

והנה בת פרעה יצאה לרחוץ במימי היאור כי היה הזמן חם ולהיותה כבודה בת מלך פנימה בקשה מקום צנוע שלא תראה ערומה ולא מצאה מקום הגון בצניעות קרוב למדינה כמקום הזה ואמר שנערותיה היו הולכות על יד היאור אם לטייל ואם לשמור שלא יבא איש לראותה כשהיא ערומה ויען היתה התיבה בתוך הסוף ובת פרעה לא יכלה ליכנס שמה לכן שלחה את שפחתה שנשארה עמה לשמש ברחיצתה שתקח את התיבה ולפי שנערותיה לא היו במעמדה כי היו הולכות על יד היאור ונשארה בת פרעה לבדה עם אמתה לכן לא ראו נערותיה דבר מזה ובוזה האופן היה הדבר סוד בינה ובין אמתה ולא נודע למלך מה היה משפט הנער ומעשהו.

אבן עזרא שמות פרק ב פסוק י

שם משה מתורגם מלשון מצרים בלשון הקדש. ושמו בלשון מצרים היה מוניס. וכך כתוב בסי' עבודת האדמה הנעתק מלשון מצרים אל לשון קדרים. גם ככה בספרי חכמי יון. אולי למדה בת פרעה לשונינו או שאלה. ואל תתמה בעבור שאיננו משוי. כי השמות אינם נשמרים כמו הפעלים:

אבן עזרא שמות פרק ב

.... ומחשבות השם עמקו, ומי יוכל לעמוד בסודו, ולו לבד נתכנו עלילות. אולי סבב השם זה שיגדל משה בבית המלכות להיות נפשו על מדרגה העליונה בדרך הלימוד והרגילות, ולא תהיה שפלה ורגילה להיות בבית עבדים. הלא תראה, שהרג המצרי בעבור שהוא עשה חמס. והושיע בנות מדין מהרועים, בעבור שהיו עושים חמס להשקות צאנן מהמים שדלו. ועוד דבר אחר, כי אלו היה גדל בין אחיו ויכירוהו מנעוריו, לא היו יראים ממנו, כי יחשבוהו כאחד מהם

אברבנאל

והנה נסמכו שלשת הספורים האלה רוצה לומר מהריגת המצרי ומן השני אנשים עברים נצים ומבנות מדין אחרי ספור גדול משה בבית פרעה לא מפני שהיו רצופים בזמן אחד אלא להודיע מעלות משה ושלמותיו כי הוא נתגדל ראשונה בבית המלכות אשר לפרעה כדי שילמד טכסיסי המלוכה ודרכי ההנהגה והמלכות אשר הוא ממה שיאמץ לבבו ויגדל את רוחו שנמשך לו מזה היות לבו אמיץ בגבורים לא ישיב מפני כל והבט אל עמל לא יוכל לא במצרים וגם לא במדין שהיה גר ובורח ולמדנו מזה שמשה היה בטבעו ותכונתו צדיק וישר וגדול הלב והן המדות הראויות אל הנביא והמכינות אל הנבואה באמת

מסכת סוטה דף יב עמוד א

....ותרא אותו כי טוב הוא - תניא, ר"מ אומר: טוב שמו; ר' יהודה אומר: טובה שמו;

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור -

א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: מלמד, שירדה לרחוץ מגלולי אביה, וכן הוא אומר: [ישעיהו ד] אם רחץ ה' את צואת בנות ציון וגו'. ותרא את התיבה בתוך הסוף - כיון דחזו דקא בעו לאצולי למשה, אמרו לה: גבירתנו, מנהגו של עולם, מלך בשר ודם גוזר גזירה, אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה - בניו ובני ביתו מקיימין אותה, ואת עוברת על גזירת אביך! בא גבריאל וחבטן בקרקע.

ותשלח את אמתה ותקחה - ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר: ידה, וחד אמר: שפחתה. מ"ד ידה, דכתיב: אמתה; ומ"ד שפחתה, מדלא כתיב ידה.

ולמ"ד שפחתה, הא אמרת: בא גבריאל וחבטן בקרקע! דשייר לה חדא, דלאו אורחא דבת מלכא למיקם לחודה. ולמאן דאמר ידה, ליכתוב ידה. הא קמ"ל דאשתרבב אישתרבובי,

ותפתח ותראהו את הילד - ותרא מיבעי ליה! א"ר יוסי ברבי חנינא: שראתה שכינה עמו.

והנה נער בכה - קרי ליה ילד וקרי ליה נער! תנא: הוא ילד וקולו כנער, דברי רבי יהודה; אמר לו רבי נחמיה: א"כ, עשיתו למשה רבינו בעל מוס!

אלא, מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה, אמרה: שמא לא אזכה לחופתו.

ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה - מנא ידעה?

א"ר יוסי ברבי חנינא: שראתה אותו מהול.

זה - א"ר יוחנן: מלמד, שנתנבאה שלא מדעתה, זה נופל ואין אחר נופל.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבקר סימן א

יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר

טור אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבקר סימן א

יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים פרט ארבעה דברים בעבודת הבורא יתברך והתחיל בעז כנמר לפי שהוא כלל גדול בעבודת הבורא יתברך לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מצוה ונמנע מלעשותה מפני בני אדם שמלעיגין עליו ועל כן הזהיר שתעני פניך כנגד המלעיגין ואל תמנע מלעשות המצוה וכן א"ר יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם וכן הוא אומר לענין הבושה שפעמים אדם מתבייש מפני האדם יותר ממה שיתבייש מפני הבורא יתברך על כן הזהיר שתעני מצחך כנגד המלעיגים ולא תבוש וכן אמר דוד ע"ה ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש..... ואמר גבור כארי כנגד הלב כי הגבורה בעבודת הבורא יתברך היא בלב ואמר שתחזק לבך בעבודתו

גבורות השם פרק יח

ותקרא שמו משה כי מן המים משיתוהו, בשמות רבה (שם) מכאן אתה למד שכוון של גומלי חסדים כו'.

ונראה לפרש כי התורה כל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ונקראת בשביל זה תורת חסד דכתיב (משלי ל"א) תורת חסד על לשונה. ולפיכך השם שקראה לו בתיה שהיתה גומלת חסד הוא עיקר בתורה, ואף הקדוש ברוך הוא לא קרא לו שם אחר כשהיה מדבר עמו דברי תורה שדרכיה נועם.

אלא שיש לדקדק במה שאמרה כי מן המים משיתוהו, והוי לה לומר כי מן היאור משיתוהו להורות מאיזה מים הוציאה אותו. ואומר אני כי שם משה הוא הוראה על עיקר ענין משה ומעלתו, אשר הוא מסולק ומוסר מן המים.

וזה כי המים אין להם צורה עומדת קיימת כמו שהתבאר למעלה אצל כל הבן הילוד היאורה תשליכהו ע"ש, כי שם הארכנו בזה. וכאשר תדע זה תדע לך כי מעלת משה רבינו ע"ה מעלת הצורה לפי שהיה נבדל במעלתו מן החומר כי השכלים הנבדלים הם צורה בלבד, ומי שהוא קרוב אל מעלת השכלים הוא קרוב אל הצורה, ולכך היה משה רבינו ע"ה ענין צורה בלבד מבלי חומר, והמים הם הפך, כי המים אין להם צורה גמורה ולכך נקראים תמיד בלשון רבים, ולא תמצא לשון יחיד במים לפי שכל אחדות מכח הצורה המאחד את הדבר והמים הם בלי צורה גמורה, ולפיכך המים שהם בלי צורה מקוימת בלשון רבים, והיה משה הפך להם שהוא צורה נבדלת, והיה מיוחד שלא נמצא נביא כמוהו כדכתיב (דברים ל"ד) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, וזה הפך המים שאין במים יחוד צורה ומפני זה נקרא משה שהיה משוי ממים כלומר שמושה מסולק מן המים כי בעבור שיש למשה צורה נבדלת היה משוי ונבדל מן המים. ומזה תדע כי המים הפך משה רבינו ע"ה, שאלו הם בלא צורה ומשה רבינו ע"ה מעלתו הצורה המקוימת,

במדבר פרק יד, כג-כד
אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם וכל מנאצי לא יראוה: ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחריו והביאתיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה:
רבינו בחיי במדבר פרק יד פסוק כד
(כד) רוח אחרת עמו. "אחרת" מן המרגלים, כי הצדיק אחר הוא מן הרשע, וכן תמצא בשת: (בראשית ד, כה) "כי שת לי אלהים זרע אחר", כי שת הצדיק שהיה תחת הבל היה אחר מקין הרשע, כי הטוב הוא אחר מן הרע, וכן הרע הוא אחר מן הטוב, וזהו: (שמות כ, ג) "אלהים אחרים", (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר", ואם כן מלת "אחר" כשהיא נזכרת אצל הרע הוא טוב, וכשהיא נזכרת אצל הטוב הוא רע:

דברי הימים א פרק ד פסוק יח
ואשתו היהדיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד:
מסכת מגילה דף יג עמוד א
ואלה בני בתיה... אשר לקח מרד, וכי מרד שמו? והלא כלב שמו! - אמר הקדוש ברוך הוא: יבא כלב שמרד בעצת מרגלים, וישא את בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה.

מסכת מגילה דף כג עמוד ב

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: דאמר קרא [ויקרא כ"ב] ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע?
דתני רבי חייא: אתיא תוך תוך, כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב התם [במדבר ט"ז] הבדלו מתוך העדה, ואתיא עדה עדה, דכתיב התם [במדבר י"ד] עד מתי לעדה הרעה הזאת, מה להלן עשרה - אף כאן עשרה.

במדבר פרק טז, כא

הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם פרגע:

במדבר פרק יד פסוק כז

עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר הפה מלינים עלי את תלנות בני ישראל אשר הפה מלינים עלי שמעתי:

מסכת חגיגה דף יב עמוד ב

אמר ריש לקיש: כל העוסק בתורה בלילה - הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ומה טעם יומם יצוה ה' חסדו - משום ובלילה שירה עמי. ואיכא דאמרי, אמר ריש לקיש: כל העוסק בתורה בעולם הזה, שהוא דומה ללילה - הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא, שהוא דומה ליום, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי
שמות רבה פרשת כי תשא פרשה מז
מודה היה ר' יוחנן שאין רנה של תורה אלא בלילה שנא' (איכה ב) קומי רוני בלילה, וכה"א (משלי לא) ותקם בעוד לילה,